

Hetyei Gábor:
IFJÚSÁGI IRATOK, GYERMEKÚJSÁGOK

A *Néptanítók Lapja* 1890. évi 89. számában Dr. K. Á. cikke¹ tett figyelmessé ama cikkekre, melyek a *Néptanoda* 1890. évi 33. és 38. számaiban „Cunctator” aláírással az ifjúsági iratok, illetve a gyermekújságokról napvilágot láttak. E cikkekben Cunctator csodálkozását fejezi ki a felett, hogy „a magyar pedagógusok közül még eddig senki sem emelte föl vétőjét a gyermekújságokkal úzótt szédelgés ellen”, s ami meglepő, cikkíró úr éppen Pósa Lajos *Az én újságom* című gyermeklapját állítja élénk cégérül.²

Az ellen, mintha a magyar pedagógusok egyáltalán nem foglalkoztak volna az ifjúsági iratok, illetve a gyermekújságokkal nemcsak Boga Károly t. barátunk tiltakozhat, aki már 1888-ban a *Néptanítók Lapja* 99-101-103. számaiban ide vágólag igen figyelemre méltó tanulmányt tett közzé, hanem a *Magyar Tanítóképző* is, melynek előző évfolyamaiban gyakran találkozunk éppen a gyermekújságokra vonatkozó szigorú kritikákkal. Olvashattunk idevonatkozó közleményeket az *Egyetértés* tanügyi rovataiban is, s akik arra emlékeznek, tudják, hogy a mi jó Brassai bácsink figyelmét sem kerülte ki ez a gyermeknevelésben oly mélyen belevágó kérdés.

Ezek dacára elismerés illeti Cunctator, amiért e kérdést most már igen élénken napirendre hozta s mintegy kényszeríti a pedagógiai sajtót, hogy e fontos kérdéssel tüzetesen foglalkozzék s eldöntse: hol az igazság? Mert valóban ez a gyermeknevelést oly rendkívüli mértékben érintő kérdés, mind mai napig eldöntve nincs, sőt azt mondhatnók, hogy szorosabb értelemben vett megvitatás tárgyát sem képezte. E kérdés komoly megvitatása, eldöntése, napjainkban már csak nyert fontosságban.

Szóljunk hát hozzá komolyan, érvekkel. Ne csak állítsunk, hanem bizonyítsunk.

Cunctator a gyermekújságokat a leghatározottabban kárhóztatja. Szerinte az újságolvasás csak felnőtteknek való s még a középiskolai ifjúságnak sem engedné meg azt. Érvei a következők: az újságolvasás elvonja a gyermeket a komoly tanulmányoktól; nem tudományszomjra, hanem felületességre, újdonság-szomjra, érdekesség-vadászatra szoktatja! Elmulasztják kötelelességeiket, mert ezek teljesítésénél nagyobb lesz náluk a lap „újság” ingere. Az általuk beküldött, de a nevelőkisasszonyok által megfejtett talányok hazugságra, csalásra, álszenteskedésre csábítják őket. A folyton ingerlő újságok idegessé teszik az ideges kor amúgy is idegességre hajló, többnyire gyenge magzatait.

Ha ezek mind valódi érvek; ha a gyermekújságok olvasásának csakugyan mind következményei azok, miket itt Cunctator felsorol: akkor csakugyan elkárhóztatandók nemcsak a gyermeklapok, hanem mindenekfölött azok szerkesztői, s mindazon szülők, kik gyermekei kezébe ily mérgezett gyümölcsöket nem átallnak adni, s eléggé oktalanok, legfőltettebb kincseiket könnyelműen kitenni a veszélynek.

Azonban a dolog nem így áll, s az első pillanatra feltűnik, hogy Cunctator csak állít és állít, de nem bizonyít, s állításai legtöbbször után oda vethető a kérdés: de hát miért? Mi oknál fogva? Hisszük, ha akarjuk, s nem hisszük, ha nem akarjuk!

Cunctator – elismerem – igen szép, könnyed, rábeszélő tollal rendelkezik, bőségében a tűz, az elevenségnek; de mert elvi álláspontra kíván helyezkedni, ne vegye rossz néven, ha több s általában objektív argumentumokat várunk tőle.

A kérdést: „Hasznosak-e vagy elkárhóztatandók a gyermeklapok” elvi kérdésnek tekintem én is, s szerintem, mert ilyen, eldöntésénél egyik részről sem szabad a tekintélyi érvek előtt meghajolnunk.

Én tovább megyek, mint Dr. K. Á., ki úgy nyilatkozik, hogy: „A gyermeklapcsinálás nem pedagógiai bűn” s állítom, hogy a jól szerkesztett gyermeklap kiválóan hasznos, nevelési eszköz. Sőt nemcsak egy tekintetben előnyösebben értékesíthető nevelői eszköz, mint az ifjúság számára

írott olvasókönyvek. Ismétlem, hogy a jól, a pedagógiai szakértelemmel szerkesztett gyermek- és ifjúsági lapokat értem, nem általános értékű, hanem a gyermekeknek való tartalommal.

No de menjünk sorrendén.

Cunctator azt mondja, hogy az iskolai olvasókönyvekkel csakis az ifjúsági (házi) olvasókönyveket lehet kapcsolatba hozni, de a gyermekújságokat nem, mert ezek nem koordinált fogalmak. – Újság és könyv között nagy a különbség.

Erre az a megjegyzésem, hogy mihelyt kapcsolatba hozhatók az iskolai és házi (ifjúsági) olvasókönyvek egymással, már pedig szerintem is kapcsolatba hozhatók, önkéntelenül kapcsolódnak ezekhez a gyermek- (ifjúsági) lapok is csupán az hiányzik még, hogy évfolyamok szerint annak idején könyv alakjába beköttesse. Az összefüggést közöttük a nevelői cél, a gyermekeknek megfelelő ismereteket nyújtó tartalom adja meg.

A tábla bizonyára nem határoz. Egyik úgy, mint a másik a maga módja szerint olvasmányokat nyújt a gyermekeknek. Határoz azonban az, hogy mit, és miként?

Nem lehet feladat, hogy itt az iskolai olvasókönyvek céljáról értekezzen. Ez minden valamire való tanfériú előtt ismeretes. Az ifjúsági iratoknak (olvasókönyveknek) céljuk csaknem azonos, azon különbséggel, hogy itt maga az író lesz tanítónak, vezetőnek; a gyermeknek önállóan kell megszereznie a könyvben nyújtott ismereteket s az olvasmány minőségétől függ, minő erkölcsi nevelői hatást fog gyakorolni az olvasó lelkére. Egy második kéz (szülő, tanító) vagy éppen nem, vagy csak ritkán avatkozik bele a dologba. De aztán éppen ezért megdönthetetlen igazság az, hogy nagyon jól meg kell válogatni a gyermekeknek nyújtandó olvasmányokat, akár könyv, akár lap alakjába legyenek is azok foglalva; – s azok, kik kezükbe adják, erkölcsi felelősséggel tartoznak az olvasmányok irányára és tartalmáért, mert ha rosszak, eredményük is rossz, veszélyes leendő, annyival is inkább, mert mint fentebb is említők, az irányító ész (tanító, szülő) csak ritkábban kíséri az olvasót.

Boga Károly kimerítően, igen értelmesen, talpraesetten állapítja meg az ifjúsági iratok mértékét. Mértéke rövidre foglalva az, hogy legyenek: 1. nemzeti (hazai) irányúak; 2. feleljenek meg a pedagógia követelményeinek. És valóban egész bátorsággal tűzre hányhatnók azt a tenger sok irkafirkát, melyekben ama két követelmény egyikét sem bírjuk fölfedezni, melyekkel azok a tisztelt írók csupa spekulációból, gyermekeink nevelésének nagyobb dicsőségére elárasztják (főleg a karácsonyi) könyvpiacot.

Boga K. úr tanulmánya, melyben egy jó csomó ifjúsági olvasmányt bíráltilag is bemutat, megérdemelné, hogy a könnyebb hozzáférhetőség kedvéért önálló füzetben is közkézre kerüljön, s ő, ki e kérdéssel alaposan foglalkozott, a gyermekújságokra nézve is világosan nyilatkozzék.

No de menjünk tovább.

Cunctatornak szent meggyőződése, hogy a pedagógiai tapintattal szerkesztett képeskönyvek nem lehetnek káros következményűek a gyermek intellektuális nevelésére nézve, de még a pedagógiai tapintattal szerkesztett gyermekújság olvasásából is több kár, mint haszon háramlik a gyermekre.

Tehát szerinte is az ifjúsági könyvek olvasása pedagógiai szempontokból is megengedhető. Másutt viszont azt mondja: „A Lesewuth-tól [olvasási örület – KMJ] őrizzük meg gyermekeinket.”

Isten jóvoltából immár több mint 25 éve foglalkozom kisebb és nagyobb gyermek, nem különben felnőtt ifjak nevelésével; Isten gyermekekkel is gazdagon megáldott, kiknek fejlődését, mint atya, lehetőleg figyelemmel kísértem.

Gyermekeim s általában növendékeim olvastak ú. n. ifjúsági könyveket is, meg gyermeklapokat is. És azt tapasztaltam, hogy ha kezükbe került egy-egy ifjúsági könyv (erkölcsi elbeszélés, történet, rege), csakugyan elfogta őket bizonyos fokú „Lesewuth”, amennyiben mindaddig izgattak voltak, amíg a könyvnek végére nem jutottak, lett légyen az a könyv egy-két vagy három

ujjvastagságú is. Azaz: minden szabad idejüket olvasásra kívánták fordítani. (Úgy voltak vele, mint a nagy emberek, valamely érdekes regénnyel).

A gyermekújságok olvasásánál is azt tapasztaltam; csakhogy a 4-6 lapból álló újság elolvasása után az a bizonyos „Lesewuth” megszűnt, mert nem volt mit tovább olvasni. A kis „dühös” olvasók tudták, hogy mást már egy, vagy két hétig várniuk kell, mert nincs hatalom, mely a következő számot előbb kezükbe adja.

Azt azonban sohasem tapasztaltam, hogy e miatt izgatottakká, idegesekké lettek volna. Játszottak, tanultak tovább, korábbi szokásaik szerint.

Világért sem lettek idegesek! Ellenkezőleg: önkéntelen kényszerből megtanultak tűrni, várni. Az erre szoktatás pedig szerintem éppen pedagógiai követelmény.

Ha tehát a „Lesewuth”-tól óvnunk kell gyermekeinket: akkor szerintem – éppen a fentebbi okoknál fogva –, a jól szerkesztett ifjúsági olvasókönyvek felett a jól szerkesztett gyermeklapoknak kell adnunk az előnyt.

Igaza van Cunctatornak (illetve Boga Károlynak) abban, hogy az olvasási düh (pláne az ifjúsági könyveknek egész éjjen át olvashatása!) elvonja a gyermeket a „leketanulás”-tól, sőt a fejlődésben levő gyermek organizmusára is kártékony befolyással van. Hanem aztán Dr. K. Á.-nak is igaza van ám abban, amit csak nemrégiben is urbi et orbi éppen mi pedagógusok hirdettünk, hogy az iskola tegye meg a magáét az iskolában, de a szülők is tegyék meg a magukét otthon. Szoktassák rá gyermekeiket a magánfoglalkozásra, az önművelésre, mert az iskola szűkre szabott idejével nem tehet meg mindent. Most pedig megint mi pedagógusok verjük félre a harangot s kiáltunk „pereat”-ot [*vesszen el-t – KMJ*] a gyermekújságokra, persze az általam fentebb indokoltak alapján a gyermekolvasmányokra általában, melyek a gyermekek önművelésének eszközeit képezik; mert kifejlődik az olvasási düh s ez veszedelmes a gyermekekre.

De hát disztinváljunk!

Gyermekújságokat, ifjúsági olvasmányokat ez idő szerint még csakis az intelligens szülők adnak gyermekeik kezébe saját, vagy a nevelők ízlése szerint. Köznépünk gyermekeinek olvasmányát az iskolai könyveken kívül még ma is alig képezi más, mint a kalendárium, no meg a ponyvairodalom Rózsa Sándorai. Azoknak a művelt szülőknek és nevelőknek pedig bírniuk kell annyi érettséggel, hogy válasszák ki a gyermekeiknek valót, a legjobbat; de bírnak azzal a hatalommal és eszközzel is, hogy megakadályozhassák gyermekeiknél az olvasási düh kifejlődését, illetve ennek romboló hatását.

A megakadályozó hatalom a szülők parancsszava; az eszköz pedig abban áll, hogy ne halmozzák el gyermekeiket egyszerre mindenféle olvasmányokkal.

Nekünk, pedagógusoknak pedig nem az a feladatunk, hogy a szülők bámulatára pereatot mondjunk a gyermekújságokra, s megijesszük őket azzal, hogy gyermekeik olvasási dühöt kapnak a gyermekolvasmányoktól, hanem az, hogy felhívjuk figyelmüket a jó könyvek és gyermeklapokra s óvjuk őket a rosszak beszerzésétől; az, hogy jelöljük meg az irányt és módot, mely szerint gyermekeik magánolvasását, önművelését vezessék.

És e tekintetben a ma már nagy számra szaporodott pedagógiai lapjaink igen nagy szolgáltatot tehetnének; nagy és fontos szolgálatot azáltal, ha állandó rovatot nyitnának az időről-időre megjelenő ifjúsági (akár képes, akár nem) olvasmányok és gyermeklapok szakszerű ismertetésére. Ajánlanák a jókat, ítélnék el a rosszakat, de ne oly módon, mint most teszik, hogy a tiszteletpéldányért után nyomják a kiadók által már kinyomtatva megküldött dicseriadát, hanem oly módon, mint Boga K. úr tette a *Néptanítók Lapja*-ban, közölve néhány ifjúsági olvasmány rövid tartalmát s a józan pedagógiai törvények okszerű alkalmazásával levonja a levonandókat. Így a pedagógiai lapokból legalább a tanítók és nevelők s közvetve a szülők is, még egyes vidékek szerint is tájékoztatva lennének. Ez esetben aztán nem kérdezhetnék jogosan egy-egy pedagógiai laptól azt, hogy fennállásának tulajdonképpen mi a létjoga?

Azt mondja Cunctator: „a folyton ingerlő újságok járatásával idegessé tesszük az ideges kor amúgy is idegességre hajló, többnyire gyenge magzatait”. Másutt viszont így szól: „Az én gyermekkoromban még nem voltak gyermeklapok; milyen lesz az újabb generáció, ha már most megszokja az újságolvasást!”

Hát bizony az én gyermekkoromban sem voltak gyermeklapok! Én sem, s általában mi, a jelen ideges kor öregebb gyermekei egyáltalán nem olvastunk gyermekújságokat; és ha mégis idegesek vagyunk, idegességünket legkevésbé okozhatták azok a gyermekújságok, melyek a mi gyermekkorunkban nem is léteztek! És ha a jövő kor generációja még nálunknál is idegesebbé lesz, bizony annak sem a gyermekújságok lesznek okai, hanem valami más, a minek fejtegetése nem ide tartozik.

Cunctator „még a középiskolai ifjúságnak sem engedné meg az újságolvasást, nemhogy az elemi iskolai növendékeknek”.

Elteltek attól, hogy ezt megakadályozni a mai viszonyok közepett szinte lehetetlen volna, szerintem baklövés is lenne.

A pedagógia egyik sarktétele az: „Neveljük az életre”. A nemzet ifjúságát lassan-lassan elő kell készítenünk arra az életre, melybe a középiskola bevégeztével nem ugorhat egyszerre bele, mert kitörné a nyaka. (A zárdaszerű középiskolák növendékei ülnek többet a kávéházakban, mint az egyetemen.) Újságot ma már minden értelmes ember olvas, s hogy ez nem vonja el az emberiség java részét a komoly tanulmányoktól, éppen jelen korunkat, a tudományos felfedezések, tudományos teóriák megállapításának e nagy korszakát hozhatjuk fel bizonyásgúl.

És azt józan ésszel senki sem vonhatja kétségbe, hogy e korszak bekövetkezésére az újságok óriási befolyással voltak.

Ha jól emlékszem, már Comenius Ámos megkockáztatta abbéli véleményét, mely szerint nem ártana, ha a tanítók időről-időre egyes újságcikkeket olvasnának föl a gyermekek előtt, hogy tájékozzák magukat a világ állásáról.

No de ne zavarjuk össze a felnőttek lapjait a gyermekek újságaival.

Igaza van Dr. K. Á.-nak, midőn azt mondja, hogy ha a gyermekek nem kapnak maguknak való olvasmányt, hát olvasni fogják a felnőttek lapjait. Bizony olvassák! Ezt minden szülő tapasztalhatja, kinek házához újság jár. Ennek megakadályozó ellenszere az, hogy időről-időre legyen a gyermeknek is olvasni valója.

Az éles eszű gyermekek legtöbbször gyorsan, rövid idő alatt megtanulják a leckét, mely után valami szórakozást keresnek, s ha nem találnak, unatkoznak (hát már nem tudnak játszani?), ami pedig kész veszedelem rájuk nézve. A téli hónapokban különösen beszorulnak a szobába. Minden napra nem lephetjük meg új játékokkal őket; -- a régieket pedig megunják vagy elrontják. Külön gyermekszoba csak ritka családnál van. A nagyobb, már újságot is olvasó gyermeket különben sem fogja mindig az ugrádozás. Az apa dolgozik; a mama a kisebbekkel foglalkozik; az a már nagyobbacska leányom azonban ott unatkozik, ha nincs mit csináljon – ha nincs mit olvasson. Nincs kéznél neki való könyv; de nem is szeretem, ha a szünnapokat kivéve, hosszabb napokra terjedő olvasókönyvet vesz a kezébe. Rendesen nagyon belemerül, nehezen teszi le. Jár két gyermeklapja. Igazi gyermekes örömmel várja azokat. Ezt az örömet magát sokért nem adnám! Napokon át elnézi a benne levő képeket; gyönyörködik azokban. A közlemények rövidek, változatosak, s éppen azért nem fárasztók. A következő szám után való várakozás soha sem zavarja meg egy egész héten át az ő nyugodalmát. Tapasztalatból mondom.

Van egy eléggé éles eszű, de lustaságra hajlandó fiam. A IV. elemi osztályba jár. Eleven, mint egy kis ördög. A tanulástól általában a könyvtől irtózott, mint a tömjénfüsttől a nagy ördög. A III. osztály elvégeztével még nem tudott becsületesen olvasni. Érdekes olvasókönyvet adtam a kezébe, hátha rákapna az olvasásra!? Fanyarul fogadta, s mintha csak azt mondta volna: ezt a sok-sok levelű könyvet átolvasni!!! Elaludt rajta. Ez évben kezébe adtam „Az én újságom”-at.

Olvasd el fiam ezt a kis képes mesét! Rövid volt, tetszett neki. Rákapott „Az én újságom” olvasására. Ma már egész folyékonyan s értelmesen tud olvasni.

Azt mondja Cunctator: ma már 4 éves gyermekek részére is előfizetnek, a kik pedig még nem is tudnak olvasni! A dajkák és a nevelőnők aztán bemagoltatják a kisgyermekkel a versikéket, a papák és mamák pedig örülnek a „szavalás”-nak! Nem merénylet ez a kisdedek iránt!?

Én édes Istenem! Persze, hogy nem merénylet, hanem kötelesség! Mert kötelessége az apának és mamáknak (vagy ezek helyetteseinek, a tanítóknak; esetleg nevelőnők, dajkák), hogy kisgyermekük szellemi képességeinek fokozatos kifejlesztésére minden lehetőet megtegyenek, s az erre alkalmas eszközöket alkalmazásba vegyék.

Az alkalmas eszközöket pedig megtalálják a „jól szerkesztett” verses könyvecskék és gyermeklapokban.

Van egy 6 éves fiacskám! Két éves korában nagy betegséget állt ki. A betegség beszédmódján hagyott nyomokat. 5 éves korában még egy szót sem tudott érthetően kimondani. A jó mama és nénikéi minden lehetőet rátesznek, hogy megtanítsák őt beszélni; az egyes szavakat érthetően kimondani. Horrendum ducitu! Egyes versikéket, mondákat „magoltatnak” be vele. Ma már így beszél:

„Hát a szisza mit szinál? Oan purcsán buzikál
(Hát a cica mit csinál? Olyan furcsán muzsikál)

vagy:

Tittat tóla mendegél a óla
(Tik-tak szóra mendegél az óra)

És midőn élém állítják az én fiacskámat, s ő elmondja előttem az ő mondókáját, melyet „bemagoltattak” vele, és látom, hogy miként javul napról-napra az ő beszédképessége, s hovatovább miként ejti ki az egyes hangokat tökéletesebben: hát én végzetlen gyönyörűséget érzek lelkemben kis fiam „szavalása” fölött!

Mily szerepet játszanak itt a gyermekújságok?

Hát csak azt, hogy a kedves mamák (s talán a család többi tagjai is) nem költők; azokat a bemagoltatandó szavakat ők nem tudják kitalálni, megteremteni; a mit korábban tudtak, talán elfeledték; talán nem is volnának elegendők. Nos!? A jól szerkesztett gyermekújságok, verses- és meséskönyvek készen hozzák azokat a beszélni tanító eszközöket, versikéket, meséket a mamáknak. Hozzák olyan írótól, a kik tudnak a gyermek nyelvén beszélni, s hoznak hétről-hétre újabbakat, nehogy mama és gyermek egyaránt megunják a régieket, mert ez benne van az emberi természetben.

Az a bizonyos előfizetés tehát a 3–4 éves gyermekek részére nem merénylet, hanem alkalmas eszköznívűzés a mamáknak, kisdedeik könnyebb és helyesebb nevelésére.

Arról pedig, hogy az iskolába lépő 6 éves gyermekek hány százaléka nem tud helyesen beszélni s a tanítás rendszere előhaladásában mennyire akadályozzák ezek a néptanítót: arról bizony épen a néptanítók tehetnek tanúbizonyságot.

Azt említenem se kellene, hogy a kis gyermekekkel való ilyenmű foglalkozás mily jótékony befolyással van azoknak egyéb lelki tehetségeik fejlesztésére is.

Egyébiránt ha a 4–5 éves gyermekeknek a versikék, mondókák betanítása „merénylet a kisdedek ellen”, akkor a hon atyái igazán nagy merényletet akarnak elkövetni, midőn már legközelebről, a kisdedóvodákról készülnek törvényt alkotni, melyeknek egyéb merényletek mellett egyik főcéljuk versikék, mondókák s társalgás által beszélni tanítani a kicsikéket.

Gyermekújságokat ma már minden intelligens szüle, a ki csak teheti, (s ezek között a tanárok s tanítók egész serege) járát gyermekei számára.

Én azt hiszem, hogyha látnák ebben ama ijesztő veszedelmeket, melyeket Cunctator elénk tár, talán még sem járatnák, mert hihetetlennek tartom, hogy egyáltalán ne kísérnék figyelemmel gyermekeik foglalkozását s foglalkozásaik eredményét.

Ne fessük hát falra azt az ördögöt, amelyik nincsen.

Én a jól szerkesztett gyermek- és ifjúsági lapokat saját tapasztalataim alapján hasznosaknak tartom és sok tekintetben, kivált kisebb gyermekeknél, az ifjúsági olvasókönyveknél előbbre helyezem. A bennük közlött talányok kiküszöbölését sem tartom indokoltnak, éppen észfejllesztő mivoltuknál fogva; legföljebb a megfejtők neveinek közlése hagyható el, ha ugyan „hiúságra” vezetne, amit szintén nem tapasztaltam. Én talányok megfejtésével soha sem foglalkoztam, de bizony – nem restellem kimondani – nekem nem is igen sikerülnek, míg gyermekeim mindig megfejtik, úgyszólván versenyt fejt ki közöttük a nélkül, hogy neveiket valaha „beküldötték” volna.

Végül csatlakozom Dr. K. Á. Azon kijelentéséhez, miszerint a Benedek Elek és Pósa Lajos által szerkesztett *Az én újságom* igazi gyöngye a gyermeklapoknak, s azért, hogy istenadta szép tehetségüket ily irányban értékesítik: valóban elismerésre, hálára kötelezik a szülőket. Vajha mielőbb a serdültebb ifjúság számára is egy ily fokón álló újsággal gazdagodjék a magyar irodalom.

In: *Néptanítók Lapja*, 1891. január 10; 14.

Hetyei Gábor (1843–1894) tanár, lapszerkesztő, ifjúsági író. A tanítóképzők szervezésekor a budai, majd a székelykeresztúri állami tanítóképző-intézet tanára, később a dévai állami tanítóképző igazgatója lett. 1886-ban megindította a *Magyar Tanítóképző* c. folyóiratot, s az ő nevéhez fűződik a tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesületének megalakítása (1889). Az *Én Újságom* 1890-től közölte verseit. Gyöngyvirágok c. kötetét 1892-ben Pósa Lajos vezette be az irodalomba, s ugyanő búcsúztatta a tanügy korán elhunyt kiváló munkását a gyermekvilág lapjában. H. G. írásának egyes régies kifejezéseit frissítettem; az idegen nyelvű kifejezéseknek általában a magyar megfelelőjét adtam.

¹ Dr. Kiss Áron: Még valami a gyermekújságokról. *Néptanítók Lapja*, 1890. november 5. A kortársai által a tanítók tanítójaként tisztelt nagy magyar pedagógus írását szó szerint idézem:

„Lapunk egy előbbi számában (87. sz.) már rámutattunk arra az egyáltalában nem helyeselhető eljárásra, mely egyes esetekből hirtelen és alaptalanul generalisál, s a gyöngyöt a göröngyötől meg nem választva, kimondja a kárhozható ítéletét arra is, ami különben méltánylást érdemel.

„A gyermeklap-csinálás” nem pedagógiai bűn, hiszen akkor a népkolai olvasókönyveket s mindazt, a mi felül van a kétszerkettőn, bűnnek kellene tartanunk.

Ma az újságolvasás általánosan el van terjedve, nincs ház, ahol lapok ne lennének. Vajon jó lesz, ha a gyermekek a felnőttek lapjait olvassák? Pedig olvasni fogják, mert az a „Lesevuth” nem valami elszigetelten fellépő baj, de ragály, mely egész nemzedékünket megragadta. Hanem hát különböztessünk: a „Lesevuth” nem betegség, hiszen ha az volna, nem dolgoznánk egész iskolai apparátusunkkal rajta, hogy kifejlesszük, hanem azzá lesz, ha azt nem válogatjuk meg, hogy a gyermek mit olvasson. A felnőttek lapjaitól joggal óvja minden okos apa a gyermekeket, azok nem is nekik valók. De mi lesz helyesebb? Az-e, ha az apa csak azt mondja a gyermeknek, ezt ne olvasd, vagy ha azt is mondhatja: ezt olvasd? S vajon a gyermekekre nézve nem jobb-e, ha a felnőttek lapjai helyett, egy az ő számukra készített s nevelői tapintattal szerkesztett lap jut a kezükbe?

Mert miért ne lehetne pedagógiai tekintetben is teljesen kifogástalan gyermeklapot szerkeszteni? Miért ne lehetne az a gyermeklap olyan, mint az apának távollevő gyermekéhez időről-időre küldözgetett levele? Szükséges annak okvetlen a gyermeki becsvágyra spekulálni? S vajon okvetlen elvonja az a gyermek figyelmét az iskolai munkától? Hiszen eddig azt hirdettük, hogy az iskola a maga feladatait oldja meg az iskolában s házi feladatokkal ne terhelje a gyermeket. Igen, tesz és tenni fog minden rosszat egy rossz gyermekújság; sőt tenni fognak a felnőttek lapjai is, ha soha gyermekújság nem lesz is, mihelyt gondot nem fordítunk a gyermekekre s a gyermek olvasmányaira.

Az igazság mindenesetre az, amit Boga Károly t. barátunk mond, a gyermekújságok előidéznek mindazt a káros eredményt, amit csak ő felsorol, de tegyük hozzá: csak akkor, ha rosszak. Előidéznek mindannyiszor, valahányszor a szerkesztők megalkusznak a körülményekkel s csupán az üzleti érdekeket tartják szemük előtt. S bizony 1888 előtt még nagyobb igaza volt tisztelt barátunknak. Azóta azonban sok változott s éppen az a része az irodalomnak, mely a gyermekek nevelési érdekeit tűzte ki céljául, az úgynevezett gyermekirodalom igen szép fejlődést vett.

Értékes ifjúsági irodalom állott elő s ez év eleje óta egy gyermekújság is, mellyel szemben méltán rosszalja tisztelt barátunk is a „Néptanoda” Cunctatorának éppen ez újságra nem illő megrovását. Itt nem az elvi szempont a döntő, hanem a való tények. Tökéletesen igaz, hogy kárhozatosak a rossz ifjúsági iratok, gyermeklapok stb., de a gyöngyöt válasszuk külön a göröngyötől.

Ilyen gyöngye a gyermeklapoknak „Az én ujságom”, melyet éppen az a Benedek Elek szerkeszt, aki az ifjúsági irodalom érdekében még az országgyűlés figyelmét is felhívta, s az a Pósa Lajos, kiről régebben éppen a „Néptanítók Lapja” írta, hogy poézise által szülőket, gyermekeket hálára kötelezett maga iránt, s szerkesztik oly rajongó lelkesedéssel, Istentől kapott tehetségük s pedagógiai képességük annyi szép jelével, hogy bizony méltán megérdemli az általuk szerkesztett újság azt a páratlan elterjedést, s ők, a szerkesztők, azt a népszerűséget, mellyel a gyermekek körében mindenfelé bírnak.

Mióta Gyulai gyermekversei megjelentek, azóta alig gyarapodott valamivel az e nemű irodalom. Szász Károly, Győry Vilmos, Vargha Gyula, Ágai adtak egy-egy szép darabot. Pósa egész tehetségét a gyermekeknek szentelte. Jó ízü, kedves gyermekversei ösmeretese az egész gyermekirodalomnak. Írókat, közönséget teremtett, s nem tapogatózva, de öntudatosan tör célja felé a közönség nagy örömére. A szerkesztők, Jókai és Mikszáthtól kezdve, a legkiválóbb írókat csoportosították a lap körül. E mellett szigorú kritikát gyakoroltak a lap cikkei felett, s a pedagógiai szempontokat sohasem tévesztették szemüök elől.

„Az én ujságom” tanít és gyönyörködtet, de a gyermekeket éretlen produkciókra nem bátorítja. „A szerkesztő bácsik postája” bizony sokszor leckézteti a kis olvasókat, ad nekik utasításokat a helyesírásról, megrója őket, ha illetlenkednek stb. és az egész lap megkedvelteti még az idegen ajkú gyermekekkel is a magyar nyelvet. Kifogásolni való egyes egyedül a rejtőény megfejtők neveinek közzététele. Tévedés azonban azt hinni, hogy ez a közlés is olyan absolute rossz következményű. Az a kis hiúság, amit talán e közlés felkölt, az nagyon megoszlik a közlött nevek halmaza közt.

Ismerjük el tehát az érdemet s adjuk meg „Az én Ujságomnak” s Pósaéknak a magukét. Ha az iskola az olvasási vágyat felkölti, ez a vágy táplálék nélkül nem maradhat, s örüljünk rajta, ha oly emberek veszik az ügyet kezükbe, mint Pósa, ki tizenöt éve már, hogy a gyermekekért dolgozik.”

² Kaszás Ferenc: Képek a IV. egyetemes tanítógyűlés tanszerkiállításából. Néptanoda, 1890. október 18. Szerző egyebek mellett ezt írja:

„Végül egy nagy pedagógiai tévedésre kell mutatnom. Itt láttam ugyanis a Singer és Wolfner által kiadott „Az én ujságom” című gyermekújságot. Igazán csodálkozom, hogy a magyar pedagógusok közül ez ideig még senki sem emelte föl vétőjét a gyermekújságokkal úzótt pedagógiai szédelgés ellen. Vártam, hogy nálamnál avatottabb, tekintélyesebb toll száll síkra e kérdésben. De hiába. Erkölcsi kötelességem tehát ebbeli meggyőződésemet nyilvánossá tenni s a szakérfiak és a szülők figyelmét e nagyfontosságú kérdésre felhívni. A g y e r m e k u j s á g o k a t a l e g h a t á r o z o t t a b b a n k á r h o z t a t o m. Az újságot olvasás csak felnőtteknek való, de nem gyermekeknek.” – idézi Boga Károly: A gyermekújságok. Néptanítók lapja, 1890. október 29. Boga cikkének ismertetésétől eltekintek; lényegi mondanivalóját Heteyi Gábor és dr. Kiss Áron is tárgyalja – KMJ.